

Ordning for utpeking av biskoper

Høringsuttalelse fra biskop emeritus *Andreas Aarflot*

Kirkerådets høringsdokument fremstår som et grundig og saklig velorientert arbeid. Det beskriver de aktuelle alternativer på en lettfattelig måte og setter spørsmålene inn i en god historisk sammenheng. Det bemerkes at fremstillingen av Den norske kirkes forståelse av bispetjenesten i kap. 1.3 refererer til bakgrunns materialet for behandlingen i Kirkemøtet i 2007 (KM 09/07), mens den omfattende prinsippdrøftelse i Bispemøtets vedtak fra 1994 kan synes å gi en grundigere og mer omfattende forståelse av de historiske og teologiske sider ved bispetjenesten i kirken (BM 4/94: «Biskopenes og Bispemøtets plass i den kirkelige struktur»). Kirkemøtet sluttet seg i hovedsak til den forståelse av bispeembetet som fremkom i denne uttalelsen (KM 15/94). Jeg vil i det følgende konsentrere meg om noen få punkter, som jeg mener det er viktig å tenke nøyere over.

Når det gjelder valget mellom de tre hovedalternativer, finner jeg etter erfaring og grundig refleksjon at *argumentene for en ren valgordning* er de som står aller sterkest. Når vår kirke i dag, etter snart 100 år har muligheten til å tenke nytt om en så viktig ordning som valg av biskop, bør det vær mulig å stille seg fritt til en ordning som vokste fram i en tid da departementet fastsatte de reglene som i hovedsak har vært i bruk til i dag. Da bispedømmerådene ble etablert som en lovfestet ordning i 1933, var det ikke minst fordi departementet ønsket en ryddigere ordning for bispenominasjoner enn den som skjedde gjennom aksjoner og avisinnlegg rundt 1930, hvor de enkelte aktører fremmet sine bispekandidater på temmelig forskjellige premisser. Det var særlig den bitre strid omkring bispevalget i Bjørgvin i 1931 som kan ha bidratt til dette. Her var det lansert kandidater ut fra tilknytning til avholdssak, målsak, frilynt ungdomsarbeid, i tillegg til liberalt eller konservativt teologisk ståsted. Da regjeringen utnevnte Andreas Fleischer til embetet, selv om han var nr. 6 i avstemningen med bare 33 slengestemmer, og uten en eneste førstestemme, mente mange at det var fordi han ikke hadde vært involvert i de sterke diskusjoner som omfattet de mest aktuelle kandidater i pressen.

Et viktig poeng med en ren valgordning for biskoper er at den fremstår som demokratisk mest tilfredsstillende, ved at alle de stemmeberettigede enkeltvis får anledning til å tilkjenne sin preferanse. Det innebærer at den enkeltes stemmegivning i menighetsrådet blir hemmelig. til forskjell fra dagens ordning, hvor rådet må komme frem til en omforenet innstilling. Det er også en mer tilfredsstillende ordning, valgteknisk, at det bare skal stemmes på en kandidat. Kravet om minst 50% av det endelige stemmetall gir grunn til å regne med at den som blir valgt har en bred kirkelig anerkjennelse som grunnlag for sin tjeneste som biskop.

Det kan også pekes på at en bred avstemning fra et stort utvalg av personer med kirkelige verv, vil være en mer tilfredsstillende ordning enn en avstemning til sist i et mindre utvalg personer, enten det vil være Kirkerådet eller et eget tilsettingsorgan. Etter min mening vil derfor en ren valgordning skape det beste grunnlag for en positiv aksept av den endelige løsning, og tilsvarende mindre grunnlag for kritikk.

Etter min mening er det ikke gitt noen god begrunnelse for forslaget om å *utelukke den sittende biskop fra nominasjonsprosessen i bispedømmerådet*. Det fremkommer at dette opprinnelig var en del av et forslag fra departementet i år 2000, med sikte på endring av reglene om nominasjon ved utnevning av biskop. Kirkemøtet beklaget at det ikke var gitt noen uttømmende begrunnelse for forslaget, men valgte likevel å slutte seg til de fleste av endringsforslagene (Sak KM 16/00). Departementet valgte likevel å trekke forslagene (høringsnotatet, s. 19). Under behandlingen i Kirkemøtet fremmet komiteen i første omgang forslag om å beholde biskopens rolle i nominasjonsprosessen, ut fra den alminnelige bestemmelse om at bispedømmerådet ikke er vedtaksført uten at biskopen er til stede og avgir stemme.. Men ved andre gangs fremleggelse av komiteens innstilling ble det uten videre begrunnelse sagt at «komiteen gir sin støtte til departementets forslag om at biskopen ikke deltar i stemmegivningen». Det fremkommer ikke i referatet noen ytterligere drøftelse av biskopens stemmerett i nominasjonen (Protokoll fra Kirkemøtet 2000, s. 119f). Men Kirkemøtet uttalte seg på bakgrunn av at biskopen etter gjeldende ordning ville få innflytelse på utnevningen ved sin egen begrunnede innstilling etter at valgprosessen var avsluttet. Ved innføring av en ren valgordning for biskop, vil den sittende biskop ikke lenger ha en slik uttalerett, men delta i valget på linje med de andre stemmeberettigede. Slik nominasjonsreglene ellers er foreslått, vil det heller ikke være grunnlag for noen frykt for at biskopen skal kunne overstyre bisperådet i den avsluttende nominasjonsprosess. Det gjenstår da å overveie den

betydning biskopen kan ha som ressursperson. Det vil være god grunn til å peke på at den avgående biskopen etter sin tjeneste i kirken i mange år vil ha en betydelig personalkunnskap. Biskopen vil kunne bidra positivt til å løfte frem aktuelle navn i prosessen, som ut fra et sett av kriterier vil egne seg som biskop i bispedømmet. De forslag som slik blir brakt frem, vil inngå i den avveining som hele bispedømmerådet til sist gjør, og i denne prosess vil biskopens stemme telle på linje med de andre medlemmenes og vil bare få gjennomslag om flertallet deler biskopens overveielser. Det synes derfor meningsløst å utelukke biskopen fra medvirkning i nominasjonsprosessen.

For øvrig er det gode grunner for å ta bort de teologiske professorers stemmerett, både på grunn av den inflasjon av professortitler som det etter hvert har blitt, og fordi det i praksis har vist seg at stemmegivningen i denne gruppe ofte har vært preget like meget av kirkepolitiske overveielser som av teologisk kvalifikasjonsbedømmelse. I avveiningen mellom den innarbeidede plass for samtlige proster i forhold til forslaget om Kirkemøtets medlemmer for å ivareta en helhetskirkelig betraktning, mener jeg det fremlagte forslag som innfører samtlige medlemmer i Kirkemøtet som stemmeberettiget er vel begrunnet.

Når det endelig gjelder forslagene knyttet til *valg av preses*, synes jeg det fremlagte regelsett er egnet til å gi en god løsning. Jeg finner det tjenlig at det er Bispemøtet som står for nominasjonen. Jeg støtter også meget sterkt at det åpnes for muligheten til å nominere personer utenom det sittende bispekollegium. En tilsvarende åpning i den svenske kirkes regelverk bidro til at Nathan Söderblom i begynnelsen av forrige århundre kunne bli utnevnt til erkebiskop, med bare en brøkdel av stemmer i nominasjonsprosessen, noe som åpnet for en lysende innsats både i Sveriges lutherske kirke og den internasjonale økumeniske bevegelse. Jeg mener ellers at den kunstige ordning som knytter presesfunksjonen til lokalt tilsyn og biskoppelige embetsfullmakter for Nidaros domprosti bør skrotes nå når Kirkemøtet står fritt til å fastsette en ordning uten politisk påtrykk. Ordningen er uhensiktsmessig og skaper uklarheter i forholdet mellom Nidaros biskop og preses. Derfor bør listen over stemmeberettigede til presesvalget (§ 7, annet ledd i høringsnotatet, s. 37) justeres tilsvarende. (Referansen til § 3 er feil for § 4, bokstavene e) til g).

Det er også all grunn til å *beholde og beskytte den innarbeidede tittel preses* i det regelverk som utarbeides. Som jeg har påvist i min bok om Bispemøtets historie (*Bisperåd og kirkestyre*, 2011), skjedde det en glidende overgang i nomenklatur fra de første møter i et samlet bispekollegium fra starten for hundre

år siden. Utviklingen gikk fra «formann» (1920) via «dirigent» (1923) og «ordstyrer» (1924-29) til de første utkast til reglement fra 1930, hvor «formann» vekslet med «preses». Denne betegnelse ble først introdusert av biskop Støren i 1932 og senere tatt opp i det offentlige reglement for Bispemøtet ved Kronprinsregentens resolusjon 30. november 1934. Bispemøtet valgte også fra møtet i 1934 en *visepreses*, og i årene etter brukes alltid betegnelsen preses om den som ble valgt til å forberede og lede forhandlingene i Bispemøtet. Etter den gamle ordning var presesvervet basert på valg hvert år, og helt til bispeskiftet i Oslo i 1998 hadde valget alltid falt på Oslo biskop. Når presesfunksjonen nå er knyttet til en egen stilling, er det naturlig å se på dette som en fast kirkelig stilling med tilsvarende tjenestevilkår som de øvrige biskoper i kirken, herunder også tilsvarende aldersgrense. Det har allerede innarbeidet seg en god aksept og god klang av begrepet preses, både i kirken og i det offentlige rom, og det er god grunn til å bevare betegnelse videre.